

Algas tornaadode tegutsemise aeg

Eesti asub Euroopa riikide esiviisikus vähemalt ühel alal – tornaadode arvukuselt pindalaühiku kohta.

AIN KALLIS

klimatoloog

Tähtsad tähised

Palju õnne, Ain!

Äsja nägi ilmavalgust Ain Kallise ja Andres Tarandi kirjutatud monograafia “Eesti tornaadod”, mida autorid esitlevad meteoroloogiapäeval 23. märtsil Tallinnas Eesti Keskkonnaagentuuris.

27. märtsil tähistab Ain Kallis oma 75. juubelisünnipäeva.

See väide, et koos kevadega saabub ka tornaadode möllamise aeg, käib muidugi Ameerika Ühendriikide kohta. Statistika järgi võib sealmail kõige rohkem pööriseid kohata kevadel, märtsist juunini.

Tänavune hooaeg algas üheksa aasta ohvriterohkeimalt – kahe ja poole kuuga hukkus 308 tornaados 23 inimest.

Ameerikale järele jõuda ...

... ja ette minna – nii kõlas üks nõukogudeaegseid loosungeid. Seda küll mitte loodusõnnetuste osas. Pigem vastupidi – teadupoolest olid kuuendikul planeedist just loodusnähtused inimese poolt alustatud. Pärast ilmasõja lõppu kuni aastani 1954 oli suuri katastroofe keelatud ajakirjanduses mainida, edasi läksid keelud veidi leebemaks.

Muide, kas teate, milline sõna oli pikka aega, 1886 kuni 1952, keelatud USAs ilmateadetes? Vastus: see oli “tornaado”! Valitsus arvas nimelt, et niisugune hoiatus teeb elanike seas suuremat kahju (paanika) kui keeristorm ise.

Sageli arvataksegi, et tornaadod on omased vaid Ameerikale. Tegelikult pole see sugugi nii – paljudes Euroopa riikides (eriti brittide maal) möllavad vahel keerised, mis ei jää ookeanitagustele palju alla. Ja just selles valdkonnas kuulub Eesti kontinendi esiviisikusse – muidugi kui arvestada siinseid trombe–tornaadosid–tuulispaskasid pinnaühiku kohta. Igal aastal nähakse siinkandis vähemalt üht, vahel mitut keerlevat lontjat õhupöörast küündivat pilvest maani või mereni, enim möllas neid 1998. aasta juunis – tervelt 24.

Eesti keeristormide ülestähendamise ajalugu ulatub 200 aasta taha. Mõnda neist oli üpris raske märkamata jätta, eriti neid, mis kahtlemata kuulusid “maailmaklassi”. Näiteks purustas 1872. aastal seitsmest tornaadost koosnev seeria Liivimaal 74 talu, 25 mõisat ning ühe kivist kiriku ja tappis 7 ning vigastas 14 inimest.

Teateid tugevatest tormidest, millega kaasnesid äike, pöörised, maruiilid, võib leida vanadest ajalehtedest.

Eestis esinenud erakordsete ilmanähtuste andmepanka hakati koostama 1980. aastail, kokkuvõtte tornaadodest valmis mõni aeg tagasi. See haarab ajavahemikku 1745–2015. Esimesed poolteist sajandit olid allikaks vaid leheudised, möödunud sajandist ka mõõtmised pööristormide trassidel.

Pahal lapsel palju...

Ka pahal lapsel võib olla palju nimesid: siinsetele tornaadodele on antud näiteks üle 35 nime – tuulispask ja -pea, vihelik, vesipask ja -püks, urrukaan, keerand, tuulelohe, ebajalg...

Ja pahandust on nad teinud palju: 310 keerist on tapnud vähemalt 29 inimest, viimati 2000. aasta 15. juulil Rakveres.

Kõige rohkem – üheksa kalurit – sai hukka kaugel 1893. aastal Pärnu lahel vesipüksi tõttu. Uulu lähedal vonkles merel kolm vesipüksi, üks neist ründas paati. Ellu jäi vaid üks kalur, kes viis tundi elu eest hulpis vees puukastist kinni hoides.

Värvikad on tuulispasas õhulennu läbiteinute – neid on aga vähemalt 25 – seikluste kirjeldused. Üks Vana-Otepää mõisa teenijatüdruk näiteks lendas 1920. aastal kolme-nelja meetri kõrgusel 58 meetrit, enne kui sai telefonipostist kinni rabada.

Üks Maalehe lugejaile tuntud mees, nimelt ilmatark Jaan Allas, tegi 13. augustil 1997 Rõuge tornaadoga läbi 50–60 meetri pikkuse lennu. Õhus olevat ta minestanud ja toibunud alles maha prantsatades.

Eesti rahvas peaks valvas olema eriti juuli- ja augustikuude pärastlõunastel aegadel – siis võib ohtlikke pööriseid kõige sagedamini kohata.

Kui sõjamehed väidavad, et mürsud tavaliselt kaks korda samasse auku ei kuku, siis tornaadod armastavad sageli tallata samu radu.

Tõraveres ja selle lähistel on pöörised tegutsenud neljal korral, lisaks veel väiksemate tolmuuradite koerustükid...

Peale tornaadode pahategude kirjelduste leiduvad seal ka peatükid, mis selgitavad lugejale keeriste teket, nende uurimise ajalugu Eestis ning esinemise statistikat.